

Cintula, Igor

Literatúra a fenomén zatextu

Opera Slavica. 2022, vol. 32, iss. 1, pp. 96-99

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/OS2022-1-14>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/145272>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Literatura:

VŠETIČKA, F.: *Rázovité refugium. O kompoziční poetice české prózy 19. století*. Jinočany: H&H, 2021, 291 s. ISBN: 978-80-7319-141-2.

About the author

Kryštof Peršín

Masaryk university, Faculty of Arts, Department of Slavonic studies, Brno, Czech Republic
krystofpersin@seznam.cz

<https://orcid.org/0000-0002-8423-8168>

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.

<https://doi.org/10.5817/OS2022-1-14>

Literatúra a fenomén zatextu

СНИГИРЕВА, Т. А., ПОДЧИНЕНОВ, А. В., МИХАЙЛОВА, О. А. и др.: *Феномен затекста*. Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2021. 392 с. ISBN 978-5-7996-3277-9.

Pojem „zatext“ ako termín sa pôvodne objavuje vo filozofii, v ktorej predstavuje súhrnný názov pre skrytú, na prvý pohľad neznámu realitu. Do jazykovedy (konkrétne lingvistiky) tento termín medzi prvými pokúsil implikovať V. P. Beljanin, podľa ktorého „присутствует в тексте неявно — как отсылка к реальным событиям или явлениям. По сути, целью текста является описание затекста в том ракурсе, в каком он видится его автору“¹. Jeho úvahy podnietili záujem o skúmanie tohto fenoménu, následkom čoho zatext postupne absolvoval v jazykovede cestu „znovuobjavenia“, kedy „понятие затекста первоначально было предложено лингвистами, сейчас активно используется в психолингвистике и постепенно входит в понятийный аппарат литературоведов“². Monografia *Феномен затекста*

1 BELJANIN, V. P.: *Psicholingvistika: Učebnik*. Moskva: Flinta, 2003, s. 112.

2 SNIGIREVA, T. A., PODČINENOV, A. V., MIHAJLOVA, O. A. i dr.: *Fenomen zateksta*. Jekaterinburg: Izdatel'stvo Ural'skogo universiteta, 2021, s. 108.

(2021) vznikla ako vedecký výstup medzinárodného autorského kolektívu (z Ruska, Česka, Maďarska, Poľska, Rumunska) zatiaľ posledného zväzku série vedeckých fenomenologických publikácií³. Predstavuje tak ďalší posun v bádani, cieľom ktorého je azda po prvýkrát systematicky nahliadnuť na fenomén zatextu práve v literárnej vede, v ktorej doteraz zostával na periférii vedeckého záujmu.

V prvej, teoretickej časti *Исследование феномена затекста: возможности и ограничения* sa navrhuje nahliadať na fenomén zatexta ako na systém či súbor kultúrnych vplyvov, ktoré vznikajú „za“⁴ literárnym textom, resp. po jeho prečítaní (lektúre) u čitateľa, hoci „в узком плане затекст может быть описан как результат функционирования первоначального авторского текста или целой совокупности текстов (объединяемых на тех или иных основаниях) в новых художественных формах“⁵. Dôraz je venovaný i rôznym metódam a technikám na štúdium zatextu v literárnej vede. Je predstavená hypotéza, že samotná existencia fenoménu zatextu je podmienená reakciami na kontinuálny a dynamický proces vytvárania významov v kultúre. Tieto reakcie môžu byť dvojitého typu, a síce z pozície autora (*autorský zatext*) a čitateľa (*receptívny zatext*).

Nasledujúce dve časti monografie poukazujú na koncepčný rozdiel týchto dvoch typov zatextu. Autorský je predstavený v druhej časti *Затекст как форма авторской рефлексии*. Diapazón žánrov, ktoré tvoria autorský zatext, je pomerne obsiahly – môžu to byť denníky, memoáre, spisovateľove poznámky v zošitoch i rôzne materiály vznikajúce či už „на почве авторефлексии и авторецепции художником своего предыдущего творчества, понимаемого в качестве единого текста“⁶, alebo na základe spisovateľovej „самоидентификации с историческими лицами, мифологическими или литературными персонажами“⁷. Mimo pozornosti autorského kolektívu neunikli ani nové elektronické literárne formáty, čoraz populárnejšie v dnešnej modernej dobe, ako sú blogy, mediálne vystúpenia či stránky na sociálnych sieťach. Ako sa v monografii uvádza, „практически у каждого современного писателя есть блог или личная страница на «Фейсбуке», где за его высказываниями может следить любое количество читателей“⁸, čím sa spisovateľ v moderných podmienkach stáva stále častejšie mediálnou osobnosťou, môže (vedome

3 Феномен творческой неудачи, 2011; Феномен творческого кризиса, 2017; Феномен незавершенного, 2019; Феномен затекста, 2021.

4 V zmysle „po“ – nie náhodou je anglický preklad *aftertext*.

5 SNIGIREVA, T. A., PODČINENOV, A. V., MICHAJLOVA, O. A. i dr.: *Fenomen zateksta*. Jekaterinburg: Izdatel'stvo Ural'skogo universiteta, 2021, s. 35.

6 Tamže, s. 57.

7 Tamže, s. 147.

8 Tamže, s. 242.

či nevedome) navonok formovať svoj obraz spisovateľa a tak ovplyvňovať to, ako vníma, resp. interpretuje recipient jeho literárnu tvorbu.

Posledná, t. j. tretia časť *За-текст как рецепция и со-творчество* je tematicky venovaná receptívnemu (čitateľskému) zatextu, ktorý rôzny doplňujúci text analyzuje ako formu recepcie, ako istú reakciu na reakciu⁹. Táto časť monografie sa vyznačuje miestami bohatou obrázkovou prílohou zobrazujúcej analyzované spisy, úvahami nad spôsobom stratégie tvorby životopisov, alebo nad rôznymi formami umenia (divadlo, kino, maliarstvo, hudba) a ich vzťahu k umeleckej kritike, nakoľko „каждое художественное произведение — это способ осуществления художественного диалога, непрерывно идущего между разными авторами, произведениями и их читателями, между художественными мирами и культурными эпохами“¹⁰. V takom prípade možno fenomén zatextu považovať za určitý druh kontextu epochy, kedy rozdiel medzi „kontextom“ a „zatextom“ spočíva v tom, že prvý z nich označuje časť literárneho textu postačujúcu na adekvátne pochopenie významu (situácie či slova), zatiaľ čo druhý je súhrnné označenie pre rôznorodý, aj neliterárny materiál (historické spisy, memoáre atď.), ktorý možno chápať ako určitú formu prejavu reality v literárnom texte.

Hoci autori monografie otvorene priznávajú skutočnosť, že „на сегодняшний день существует несколько подходов к определению затекста“¹¹, už v úvode vyslovujú presvedčenie, že „отсутствующее пока единство подхода не препятствует еще одной постановке вопроса о возможностях системного анализа того, что происходит в культуре «после текста»“¹², čo sa potvrdzuje v jednotlivých kapitolách. Monografia tak rozširuje interpretačné kompetencie recipienta, poukazuje na možnosť ako ešte efektívnejšie dekódovať súvislosti výstavby (kompozície) literárneho diela, jeho zmysel, zámer a posolstvo autora cestou odhaľovania možných kultúrnych významov, skrytých „za“ textom. Zároveň sa v monografii potvrdzuje interdisciplinárny charakter fenoménu zatextu naprieč humanitnými vedami, môže byť tak zdrojom inšpirácie nielen pre literárnych vedcov, ale i psychologov, kulturoológov či historikov umenia.

Igor Cintula

9 Tamže, s. 319.

10 Tamže, s. 365.

11 Tamže, s. 109.

12 Tamže, s. 10.

Literatúra:

BELJANIN, V. P.: *Psicholingvistika: Učebnik*. Moskva: Flinta, 2003. 227 s. ISBN 5-89349-371-0.

SNIGIREVA, T. A., PODČINENOV, A. V., MICHAJLOVA, O. A. i dr.: *Fenomén zateksta*. Jekaterinburg: Izdatel'stvo Ural'skogo universiteta, 2021. 392 s. ISBN 978-5-7996-3277-9.

About the author

Igor Cintula

University of Ss. Cyril and Methodius in Trnava, Faculty of Arts, Department of Russian Studies, Trnava, Slovakia

igor.rudolfovic.c@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6740-9669>

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>>). This does not apply to works or elements (such as images or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.